

Oponentský posudek disertační práce

Autor: Mgr. Marek Lauermann

Téma: Vymezení konceptu komunitní školy v českém školském systému.

Oponentka: doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.

Aktuálnost zvoleného tématu:

Koncept komunitní školy je v české odborné literatuře, pedagogickém a sociálně-vědním výzkumu v podstatě nerozpracovaným tématem. O to důležitější je, že se autor rozhodl přiblížit aktuální stav komunitních škol v ČR a teoreticky rozpracovat koncept komunitní školy v kontextu společenských proměn systému školství v ČR. Otázka z oblasti filozofie výchovy, zda má současná škola naplňovat vzdělávací nebo i výchovnou funkci, je v současnosti mimořádně naléhavá. Následná otázka, zda a do jaké míry má škola přispívat k řešení sociálních potřeb žáků je i politickou otázkou („obědy do škol“; péče o ohrožení dítě, sociální prevence apod.). Je zřejmé, že téma komunitní školy je v této souvislosti relevantní a společensky aktuální. Přidanou hodnotou disertace je její možné využití i v rámci diskuze o potřebnosti profese sociálního pracovníka ve škole (nebo zdá se, že politicky průchodnější profese sociálního pedagoga) a mezirezortní spolupráce školství a sociálních věcí.

Naplnění stanoveného cíle práce:

Cíl práce je explicitně stanovený v abstraktu práce. Formulace cíle empirického výzkumu v abstraktu a v kapitole 4. 2. se liší (je významově posunuta). V úvodu práce není explicitně stanovený cíl práce a výzkumu.

Obsah práce; metodologie a metodika:

Celkově je možné konstatovat, že teoreticko-metodologická východiska a teoretické perspektivy, teorie a koncepty jsou vhodně zvolené a velmi dobře popsány. Uvádím proto jenom některé podstatnější komentáře k obsahu vybraných kapitol, nejvíce k metodologii a metodice práce.

Kapitola 2. 1: Pro objasnění filozofie výchovy jako zdroje pro koncept komunitní školy by bylo vhodnější postupovat od načrtnutí pedagogických názorů J. F. Herbarta k pragmatismu J. Deweyho, pedagogické názory J. Korczaka, potažmo ke koncepci daltonského plánu H. Parkhurstové. Druhá linie výkladu by mohla explicitněji směřovat k popsání úlohy psychologie v rozvoji pedagogických koncepcí.

Kapitola 2.2 vychází ze snahy hledat další argumentaci v prospěch modelu komunitní školy. Název kapitoly je sice širší, ale text nepřináší obsahovou analýzu koncepcí a modelů, ale

jenom tezi o obsahové blízkosti pojmů komunitní škola a inkluzivní vzdělávání. Pravděpodobně chtěl autor poukázat na obsahovou blízkost koncepcí občanského a inkluzivního vzdělávání (nebo přesněji modelu inkluzivní a komunitní školy). Domnívám, že v kapitole není dostatečně zřetelně objasněn rozdíl mezi integrovaným a inkluzivním vzděláváním a pak vztah mezi modelem inkluzivní a komunitní školy. Jakými argumenty dokládáte tezi obsahové podobnosti koncepce inkluzivního a občanského vzdělávání?

Těžisková třetí kapitola z hlediska tématu obsahuje popis uplatňování konceptu komunitní školy v různých zemích. Shrnutí obecných rysů přináší kapitola 3. 3. Je potřeba i ocenit podkapitolu 3.4, ve které jsou informace o vývoji komunitních škol v postkomunistických zemích střední a východní Evropy a bývalého Sovětského svazu. Chybí ale závěrečné shrnutí kapitoly – tj. explicitní formulování podobností a rozdílnosti uplatňování konceptu komunitní školy v USA, krajinách západní Evropy a v krajinách střední a východní Evropy a bývalého Sovětského svazu.

I když autor v úvodu práce píše (s. 14), že „text disertace je členěn podle klasického schématu...“ není tomu úplně tak. Dokladem tohoto tvrzení je zpracování metodologické části práce. Ta je uvedena poměrně rozsáhlými kapitolami 4. 1 a 4.2, které referují o výsledcích různých výzkumů souvisejících s konceptem komunitních škol v zahraničí (a v ČR) a o evaluačním výzkumu a jeho limitech. Následuje kapitola o výzkumu v postkomunistických zemích, zaměřeném na interní hodnocení kvality komunitní školy. V kapitole 4. 3. 1 Souhrn standardů kvality komunitní školy chybí odkaz na zdroj. Je jenom možné předpokládat, že autor čerpal z dokumentace evropského projektu, který je uveden v textu této kapitoly. Kapitola sice zevrubně referuje o relevantních výzkumných projektech, chybí ale sumarizace výstupů a informací o stavu měření kvality komunitních škol v ČR. Kapitola obsahuje množství zajímavých informací, ale domnívám se, že pro naplnění výzkumného záměru autora by bylo efektivnější soustředit pozornost na českou realitu.

Do této kapitoly je pak zařazena i stručná informace o měření finančních nákladů a dopadů fungování komunitních škol (kapitola 4.4).

Až v kapitole 4. 5 je formulován výzkumný problém (s. 91): „Čím je utvářen koncept komunitní školy a jak reaguje na proměnu paradigmatu současného vzdělávání se zřetelem na proměnu role školy v dnešní společnosti?“ Výzkumný problém je tedy formulován jako otázka, následně jsou pak formulovány další výzkumné otázky (podle autora základní). Cíl (nebo spíše) cíle výzkumu jsou popsány na s. 92. Z textu je možné dedukovat, že jde o poznávací cíl a cíle empirického výzkumu. Metodologie je pak popsána v 5. kapitole nazvané Výsledky výzkumu komunitní role školy (konkrétně v kapitolách 5. 1 a 5.2). Přehlednosti a srozumitelnosti textu by prospěla redukce textu. Systémový přístup byl ale vhodně zvolen. Z popisu metodologie a metodiky výzkumu v dalších kapitolách (zejména 5. 8) je pak možné dovodit, že autor zvolil smíšený design výzkumu a jako teoreticko-metodologické východisko využil systémovou perspektivu. Prosím autora, aby se v průběhu obhajoby k tomuto závěru oponentky vyjádřil.

O tom, že metodologie a metodika výzkumu je poměrně nepřehledně a často příliš široce zpracována, mají vypovídat následující komentáře k dalším kapitolám:

V kapitole 5. 3 nacházíme informace jednak o výzkumné technice sběru dat (focus group), tak typech komunikačních partnerů (ředitelé základních škol, učitelé, rodiče a zástupce zřizovatelů). Z textu není úplně jasné, kolik komunikačních partnerů se skupinových rozhovorů (a v jakém období) účastnilo. Je jednoduše možné dedukovat, že se celkem uskutečnili 4 skupinové rozhovory (s každou skupinou jeden), přičemž v jedné skupině bylo od 5 do 8 účastníků (s. 105). Současně jsou v této kapitole nejdříve prezentovány závěry autora a až pak výsledky jednotlivých skupinových rozhovorů. Z dalších kapitol disertace je pak možné dovodit, že uvedené představuje předvýzkum. Prosím autora o vysvětlení záměru.

Metodika výzkumu je pak popsána v kapitole 5. 4 s názvem Tvorba dimenzí komunitní školy a následná operacionalizace pojmů. Zde dochází k zúžení cílů výzkumu na hodnocení komunitního rozměru školy (s. 109) a náznaku operacionalizace (stanovení dimenzí a indikátorů).

Autor pokračuje v operacionalizaci v kapitole 5.5 nazvané Konceptualizace – souhrn konceptů pro jednotlivé dimenze, která je podle mě nesprávně zařazena/pojmenována a v kapitole 5.6. V této kapitole jsou velmi podrobně nastavené indikátory měření k jednotlivým dimenzím. Prezentovaný nástroj měření komunitního rozměru školy se jeví jako velmi dobře rozpracovaný. Z textu ale není evidentní, zda jde o výsledek samostatní práce autora nebo o úpravu existujícího nástroje. V závěru práce (s. 165) autor konstatuje, že prokázal validitu a reliabilitu pravděpodobně tohoto nástroje. V práci nenacházím pro toto tvrzení výzkumnou evidenci. Prosím autora o vysvětlení.

Následně je popsána v kapitole 5. 7 tvorba případových studií, které mají zodpovědět na otázku: „Jak se ve fungování základních škol projevuje koncept komunitní školy a čím ovlivňuje jejich činnost?“. Autor zmiňuje etnografickou metodu (s. 125 - 126) a pak přechází k obecnému popisu případových studií (s. 126 – s. 127). Kladu v této souvislosti otázky: Jaký je vztah etnografické metody a případové studie? A jak je využita v disertaci etnografická metoda? Domnívám se, že autor nerozlišuje mezi výzkumnými technikami sběru dat a výzkumným designem. Na s. 128 je pak prezentována struktura případových studií, která se jeví jako logická a přehledná.

V kapitole 5. 8 je popsána organizace sběru dat, výběr výzkumného vzorku a zčásti metodika sběru dat. Z popisu na s. 129 se zdá, že autor realizoval strukturované rozhovory a analyzoval dokumentaci škol. Sám autor v úvodu kapitoly píše, že zde prezentuje „hlavní část empirického šetření“. Výsledky výzkumu mají být pak prezentovány v kapitole 5. 9 a v přílohách 1 – 3 práce. Zásadní připomínkou ale je, že v kapitole je není možné dohledat a v příloze jsou pak prezentovány případové studie. Prosím autora o vysvětlení. Z jakého důvodu, nebyl nástroj prezentovaný v kapitole 5.6 otestován a tyto výsledky zahrnuté do disertace?

Z jakého důvodu je hned v úvodu kapitoly 5. 9 srovnávána situace fungování českých škol se školami ve Velké Británii? Následně jsou v textu prezentovány vybrané školy, jako zástupci první komunitních škol v Čechách a na Moravě.

V úvodu šesté kapitoly s názvem Interpretace a diskuze výsledků autor avizuje, že zde budou prezentována další výzkumná zjištění. Nacházíme zde ale skutečně jenom diskuzi k jednotlivým výzkumným otázkám. Jenom na okraj konstatuji, že autor přitom odkazuje na kapitolu 4.2, kde mají být formulovány výzkumné cíle a otázky. Z textu práce je ale zřejmé, že tyto jsou prezentovány až v kapitole 4.5 (s. 92).

Nejasné je označení kapitoly 6. 2. Je buď nesprávně označena (mělo jít o vazbu principů komunitní školy a inkluzivního vzdělávání?) nebo je název nesprávně uveden dvakrát (6. 2 a 6.3).

Formální hledisko:

Práce je napsána odborným jazykovým stylem s využitím dostatečně pestrého množství různých druhů relevantních zdrojů. Formální úprava zodpovídá normě. Drobná připomínka - autor často používá dlouhé, popisné názvy některých kapitol například 2.1, 2.2.

Výsledky – jaké nové poznatky přinesla a význam pro společenskou praxi nebo pro další rozvoj vědy:

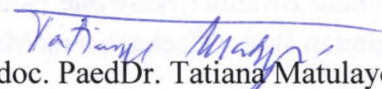
Přínosem studie je sumarizace vhodných teoreticko-metodologických východisek a relevantních informací o různých aspektech konceptu komunitních škol. Zajímavé jsou informace o rozvoji komunitních škol ve vybraných zemích. Za důležité pro další rozvoj výzkumu považuji informace o stavu výzkumu k danému tématu, obzvlášť výzkumu kvality. Přínosem práce je prezentace vhodného evaluačního nástroje a zpracování tří případových studií.

Závěr:

Silnou stránkou předložené disertace je společenská aktuálnost tématu; evidentní snaha o důkladné popsání a analýzu vývoje konceptu komunitních škol a relevantního výzkumu. Vhodně byla zvolena systémová perspektiva jako teoreticko-metodologické východisko. Z celého textu je zřejmá autorova dlouholetá angažovanost a výborný přehled v tématu, relevantní odborné literatuře i praxi.

Slabší stránkou práce je poměrně nepřehledně popsána metodika práce, proto bude důležité ji v rámci obhajoby srozumitelně objasnit. Zásadním nedostatkem práce je podle mého názoru absence prezentace určité části primárních dat vztahujících se k odpovědím na dílčí výzkumné otázky a chybějící výzkumná evidence ve vztahu k ověření evaluačního nástroje. Domnívám se, že je sporné, zda předložená disertační práce dostatečně splňuje všechny požadavky kladené na disertační práci. Výše uvedené metodologické připomínky vyžadují diskuzi, proto práci doporučuji k obhajobě.

V Olomouci, 27. 1.2019


doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.